

DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2022.67.47>
УДК 343.98

Андрій Олександрович Бабков
провідний судовий експерт
Кропивницького відділення

E-mail: expert.krp@ukr.net

*Київський науково-дослідний інститут судових експертиз
Міністерства юстиції України*

РОЛЬ СУДОВО-ПОЧЕРКОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ

Розглядаються проблемні аспекти проведення судово-почеркознавчих експертиз в рамках кримінальних проваджень під час розслідування злочинів у економічній сфері держави, методів відбору порівняльних зразків особи, які впливають на якість відібраних зразків та результати почеркознавчих досліджень підписів осіб, які навмисно та свідомо змінювали свої особисті підписи шляхом спрощення їх конструктивної складності та зменшення об'єму графічного матеріалу під час підписування офіційних документів.

Ключові слова: експертиза, зразок підпису, авторський підлог, тактика, прийом, метод.

Постановка проблеми. В усьому світі зростає кількість злочинів економічної спрямованості, що завдають матеріальної шкоди людям, організаціям, і навіть країнам. І Україна тут не є винятком.

Розслідувати такі злочини стає складніше в зв'язку із глобалізацією, шахрайство та економічна злочинність активно поширюються у всьому світі та постійно набувають нових форм. Для встановлення істини в розслідуванні злочинів у сфері економіки держави, провідну роль відіграє судова експертиза.

Важливу роль у проведенні судових експертиз під час розслідування злочинів в економічній сфері держави, відіграють державні спеціалізовані установи і експертні служби, зокрема науково-дослідні інститути судових експертиз Міністерства юстиції України, установи Міністерства охорони здоров'я, експертні служби Міністерства внутрішніх справ, Служби безпеки України та Міністерства оборони, на які, згідно із ст. 7 Закону України «Про судову експертизу» [2], покладено здійснення судово-експертної діяльності.

Аналіз останніх досліджень публікацій. Практика застосування згаданого Закону, як основоположного правового регулятора відносин у сфері судово-експертної діяльності, підтвердила його необхідність та важливість. За значний час, що минув, переважна більшість положень цього Закону не

втратила своєї актуальності, проте й виявила немало проблем, вирішення яких потребує системного вдосконалення та уточнення нормативно-правової бази, що регулює судово-експертну діяльність, передусім шляхом внесення досить істотних змін і доповнень до зазначеного Закону.

Мета досліджень. Мета статті полягає в розгляді проблемних питань щодо проведення судово-почеркознавчих експертиз в рамках кримінальних проваджень під час розслідування злочинів в економічній сфері.

Викладення основного матеріалу. Розслідування злочинів у сфері економіки неможливе без спеціальних знань, однією з форм використання яких є судова експертиза. Судова експертиза – це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів дізнання, досудового та судового слідства [1; 2, с. 538].

Оскільки основними доказами при розслідуванні злочинів у сфері економіки є документи, то найголовнішими видами судових експертиз є судово-почеркознавча експертиза. Також можуть призначатися й інші види судових експертиз.

Одним із найскладніших, і в той же час, самим затребуваним видом криміналістичних досліджень є почеркознавче дослідження підпису.

На це є об'єктивні причини, серед яких:

- створення документів на базі сучасної розмножувальної техніки, коли на документі часто єдиним ідентифікуючим об'єктом є підпис;
- поява нових якісних способів підробки підписів, пов'язаних, у тому числі, і з використанням сучасної комп'ютерно-розмножувальної техніки;
- підготовка до виконання підписів особою з подальшою, відмовою від нього;
- «автопідробка» і тому подібне.

Темпи сучасного життя і науково-технічного прогресу такі, що будь-яке наукове пізнання вимагає постійного вдосконалення. А наукові знання самі по собі не трансформуються в уміння, навички і професійну компетентність.

Повною мірою це відноситься і до розвитку теорії і практики почеркознавчого дослідження підписів.

Розслідування кримінальних проваджень у сфері економіки досить часто супроводжується підробкою у відповідних документах підписів, почерку посадової особи, а також примушуванням певної особи до підпису, розписок, вказівок, оформлення договорів тощо. Тому, коли під час розслідування злочинів розглядуваної категорії стоїть питання ідентифікації виконавця рукопису, підпису, цифрових записів, призначається судово-почеркознавча експертиза.

Особливе місце під час призначення судово-почеркознавчої експертизи посідають зразки для порівняльного дослідження, які прямо впливають на можливість проведення почеркознавчої експертизи.

Справа в тому, що процес порівняльного дослідження залежить від наданих зразків почеркового матеріалу, цифрових записів чи підписів. Тому для дослідження почерку в документі слід надати експерту усі три категорії

зразків: вільні, умовно-вільні та експериментальні зразки почерку особи, яка ідентифікується.

Отже, повнота збору доказової інформації та її оцінка за кримінальними провадженнями по економічних злочинах зумовлює потребу використання різноманітних спеціальних знань. Правильно застосовані знання або вибір певного виду судових експертних досліджень зумовлені як видом економічного злочину, так і способами його вчинення. Повно та якісно зібраний матеріал дозволить прийти до правильного висновку та позитивного результату, що в подальшому допоможе в розкритті та розслідуванні економічних злочинів.

Серед сучасних проблем, що стосуються криміналістичного дослідження підписів, є дії з боку осіб, що здійснюють підробки підписів при підробці документів [5]. Ця актуальна особливість вчинення злочинів у сфері економіки полягає не лише в кваліфікованій підробці підписів, але і в підготовці «спеціальних» зразків. Включення в зразки документів з підписами, виконаними різними особами, може призвести до хибних висновків у експерта. Обов'язковою умовою при проведенні таких видів експертиз є, проведення дослідження усіх наданих груп підписів з метою встановлення виконання їх однією особою або різними, ця умова є строго обов'язковою, з описом результатів цієї процедури в дослідницькій частині висновку експерта.

Крім того, для об'єктивності почеркознавчого ідентифікаційного дослідження підписів експерт сьогодні повинен мати в розпорядженні відомості про особу виконавця. Так, наприклад, для об'єктивнішої експертної оцінки при встановленні виконавця підпису у разі, якщо особа навмисно змінила свій підпис, важливу роль може становити інформація про факти підроблення документів раніше цією особою, злочинів у сфері економіки шляхом шахрайства або обставини підписання документу у разі «ситуаційної» автопідробки [6].

Практика дослідження підписів у подібних справах показує той факт, що: зневажливе відношення до процедури підписання документів призводить до того, що документи, мають найсерйозніші правові і фінансові наслідки.

Наприклад, підписання документів в незручних позах (на ходу), а іноді в незвичайному стані, наприклад, в стані алкогольного сп'яніння. Більше того, серед номінальних «генеральних директорів», що підписують документи, нерідко зустрічаються особи, що страждають алкоголізмом. Почеркознавче дослідження рукописних текстів і підписів, виконаних подібними хворими, є особливим і передбачає знання спеціальної методики.

Таким чином, ефективність та істинність результатів почеркознавчого дослідження підписів осіб, які навмисно та свідомо змінюють свої особисті підписи шляхом спрощення їх конструктивної складності та зменшення об'єму графічного матеріалу під час підписування офіційних документів, залежить від застосування ініціатором проведення експертизи необхідних прийомів для відібрання зразків, в особи, у якої необхідно відібрати експериментальні зразки підписів.

Висновки. Підсумовуючи викладений матеріал, можна дійти висновку, що законодавча база на даний час, є не ідеальною та дає можливість для шахраїв використовувати окремі механізми державних установ для власного збагачення або несплати податків чи інших коштів, передбачених законодавством України, шляхом підробки або спотворення документів.

У рамках вже створених теоретичних і методичних основ судового почеркознавства був розкритий творчий характер експертного пізнання та особливості експертного мислення.

Перелік посилань

1. Корнієнко М. В., Тertiшник В. М. Принципи права і роз'ясненні юридичних колізій *Suprematia Dreptului. Верховенства права*. 2017 № 2. С. 10-16.
2. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 № 4038-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення 17.10.2020).
3. Наумова А. О., Куча М. С. Призначення та проведення експертиз: проблеми законодавства і практики. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2019. № 3 (86). С. 80-88.
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення окремих положень кримінального процесуального законодавства: Закон України від 04.10.2019 № 187-IX <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187-20#Text> (дата звернення 17.10.2020).
5. Сукманова Т. О. Поняття автопідлогу і класифікація факторів та умов виконання підписів з навмисною зміною ознак власного підписного почерку. *Криміналістика і судова експертиза: міжвід. наук-метод. зб.* Київ, 2016. Вип. 61. С. 255-265.
6. Качурін С. Г. Тактика проведення судово-почеркознавчої експертизи: дис... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Одеська нац. юрид. акад. Одеса, 2006. 231 с.

References

1. Korniienko, M. V., Tertyshnyk, V. M. (2017). Principles of law and clarification of legal conflicts *Suprematia Dreptului. Rule of law*. No. 2. P. 10-16. (in Ukrainian).
2. On Forensic Expertise. Law of Ukraine of 25.02.1994 No. 4038-XII Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>. (in Ukrainian).
3. Naumova, A. O., Kucha, M. S. (2019). Appointment and examination: problems of legislation and practice. *Bulletin of the Kharkiv National University of Internal Affairs*. No. 3 (86). P. 80-88. (in Ukrainian).
4. On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Concerning the Improvement of Certain Provisions of Criminal Procedure Legislation: Law of Ukraine as of October 4, 2019. No. 187-IX <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187-20#Text>. (in Ukrainian).
5. Sukmanova, T. O. (2016). The concept of auto forged and classification of factors and conditions of signatures with the intentional change of signs of own signature handwriting. *Forensics and Criminalistics*. Kyiv. Issue. 61. P. 255-265. (in Ukrainian).
6. Kachurin, S. H. (2006). Tactics of forensic handwriting examination: Candidate's thesis of Juridical Sciences: 12.00.09. Odesa. 231 p. (in Ukrainian).

THE ROLE OF FORENSIC HANDWRITING EXAMINATION DURING THE INVESTIGATION OF CRIMES IN THE FIELD OF ECONOMICS

A. Babkov

Problematic aspects of forensic handwriting examinations within the framework of criminal proceedings during the investigation of crimes in the economic sphere of the state are considered as well as the methods of selection of comparative samples of a handwriting signature of a person that affect the quality of selected samples and the results of handwriting studies of signatures of persons who deliberately changed their personal signatures by simplifying their constructive complexity and reducing the volume of graphic material when signing official documents.

The effectiveness and validity of the results of the handwriting study of signatures of persons who intentionally and consciously change their personal signatures by simplifying their constructive complexity and reducing the volume of graphic material when signing official documents depends on the application by the initiator of the examination of the necessary techniques for sampling, from which it is necessary to take experimental samples. signatures.

The legal framework is currently not ideal and allows fraudsters to use certain mechanisms of state institutions for their own enrichment or non-payment of taxes or other means provided for by the legislation of Ukraine, by forging or distorting documents.

Within the framework of the already established theoretical and methodological foundations of forensic handwriting, the creative nature of expert knowledge and the features of expert thinking are revealed.

Key words: examination, the standard of signature, authorial forgery, tactics, acceptance, method.